

ПРИБУЖА МОЛОДОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Оксана Рубан

ЕТНОГРАФІЧНА КОМІСІЯ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

Події 1917-го року стали поштовхом до державно-національного будівництва в Україні, яке, в свою чергу, викликало небачене піднесення розвитку науки і культури. Недаремно цей період називають українським відродженням.

Активному розвитку науки сприяло заснування у 1918 р. Всеукраїнської Академії наук. У роботі її структур, поряд з історіографією і літературознавством, вагоме місце посіли фольклористика і етнографія, які й до того в Україні були досить розвинені. Але навіть на тлі багатих традицій був помітний особливий злет цих наук в 20-ті роки ХХ ст. Відомий російський фольклорист О. Никифоров оцінює цей період так: "Украина задает сейчас тон. Для нас... это завидно, но приятно, что есть местность, где и в нашей области дело делается"¹.

Одним з найважливіших завдань фольклористики та етнографії згаданого періоду було систематичне збирання матеріалу і залучення до цього широких кіл населення. М. Грушевський у своїй програмній статті "Береження і дослідження побутового і фольклорного матеріалу як відповідальне державне завдання" (1924) відзначає, що "неминучо потрібно, щоб в свідомість керуючих державних органів увійшло переконання, що мова йде про справу державного значення: про один з культурних обов'язків перед своєю суспільністю, нинішньою і будучою, від котрих держава не може ухилитись. При тім, що це обов'язок такий, що гаятись і відкладати його ніяк не можна, супроти швидкого зникання матеріалу"².

Однією з провідних установ у галузі фольклористики цього періоду стала Етнографіч-

на комісія ВУАН, яка, проте, в різних організаційних документах не має усталеної назви: вона фігурує то як фольклорна, то як Етнографічна, то як Етнографічно-фольклорна.

Дослідники не оминули її діяльність своєю увагою³, проте ця увага була досить поверховою. Тож дана стаття має на меті дещо детальніше розглянути аспекти організаційного становлення й напрями діяльності Етнографічної комісії.

Ця установа виникла в 1921 р. внаслідок "злиття" Фольклорної комісії при Академії наук, яку очолював проф. В. П. Клінгер, і частини Етнографічної секції Українського наукового товариства у Києві. Жодних документів про діяльність Фольклорної комісії не збереглося. А. М. Лобода відзначав, що "Фольклорна Комісія, яку при Академії Наук засновано ще до 1921 року, в цьому останньому році мусила наново починати свою роботу, бо за виїздом її бывшего керівничого, проф. В. П. Клінгера, наслідків її діяльності не залишилося"⁴.

Етнографічна секція при Українському науковому товаристві була утворена 20 квітня 1920 р. Ця секція складалася з чотирьох підсекцій: загальної етнографії, народного права, фольклористики і народної музики. Після припинення діяльності Товариства в 1921 р. (Н. Д. Полонська-Василенко пише, що це сталося "внаслідок "поради" советського уряду, який припинив виплату субсидій Товариству"⁵) "підсекція загальної етнографії, що мала провадити дослідницьку працю в галузі матеріальної культури, злилася з Кабінетом антропології та етнології ім. Х. Вовка; народного права — з відповід-

ною комісією при III Відділі ВУАН (вона об'єдналася з Комісією для вивчення звичаєвого права при III Соціально-економічному відділі — *Авт.*); фольклорна підсекція перетворилася на Етнографічно-фольклорну Комісію...”⁶

Тобто, як бачимо, в 20-ті роки в системі Академії наук було утворено мережу дотичних між собою установ. Крім вищезазначених, протягом 2-х років при науково-дослідній кафедрі історії України, якою керував М. Грушевський, були утворені Культурно-історична комісія. Кабінет примітивної культури та її пережитків у побуті та фольклорі України та Кабінет історичної пісенності.

У межах Етнографічної комісії були створені організації вузької спеціалізації. Так, в 1922 р. на правах автономної наукової інституції засновано Кабінет музичної етнографії на чолі з К. В. Квіткою⁷.

З 1929 р. починає працювати Кабінет для вивчення національних меншостей під керівництвом проф. Є. Рихлика⁸.

Діяв також Етнографічний гурток вивчення українського танцю. На жаль, з документів не можна зробити висновку, на яких засадах діяв цей гурток⁹.

У 1929 р. планувалося відкрити Кабінет для вивчення казкової творчості. Були визначені завдання цього Кабінету:

“1. Організація збиральницької праці спеціально щодо казок.

2. Каталогізація українського казкового матеріалу (за А. Аарне-Андрєєвим).

3. Опрацювання й підготовка до друку Корпусу українських казок.

4. Формальне вивчення української казки.

5. Бібліографічна праця в галузі казкознавства.

6. Встановлення тісного наукового зв'язку з спеціальними інституціями.

7. Рівнобіжно з дослідженням облік і вивчення байкарів.

8. Організація спеціального казкового архіву”¹⁰.

Цей Кабінет повинен був почати своє існування одночасно з Кабінетом для вивчення національних меншостей¹¹, але з невідомих причин так і залишився лише в планах.

Планувалося утворення також “Підкомісії для складання міфологічного лексикону” і “Підкомісії синтетичного характеру для вивчення сучасного села”¹².

Дещо незвичною може видатись штатна структура Етнографічної комісії. Формально до її штату належали три працівники: директор (він же виконував обов'язки редактора), керівничий (який, крім того, відповідав за

зв'язки Етнографічної комісії з іншими установами) і секретар (який поєднував секретарські обов'язки з обов'язками бібліотекаря і працівника архіву)¹³. Всі інші співробітники були позаштатними. Їх кількість коливалася в межах 30 осіб¹⁴.

Професор (з 1922 р. академік) А. М. Лобода був директором Етнографічної комісії з травня 1921 р. і до 1931 р. На початку діяльності Комісії до штатних співробітників належали В. А. Камінський, Д. М. Ревуцький, обов'язки секретаря виконувала Л. С. Шульгина (пізніше вона стала співробітником Кабінету антропології та етнології ім. Х. Вовка). Першими нештатними членами стали: О. Г. Алешо, М. Ф. Біляшівський, К. В. Квітка, О. Б. Курило, А. З. Носів, А. І. Онишук, П. І. Рулін, Є. К. Тимченко, Д. М. Щербаківський¹⁵.

З часом склад Комісії змінювався.

Найбільш відомий дослідникам штат Етнографічної комісії сформувався досить пізно. В. П. Петров обійняв посаду керівничого лише з 1 жовтня 1927 р.¹⁶ З 1 січня 1928 р. на посаду штатного співробітника обрано В. В. Білого, який став виконувати обов'язки секретаря¹⁷.

Незважаючи на такий невеликий штат, було намічено грандіозний план роботи. Найповніше ці завдання представлені в “Проекті організації Фольклорної Комісії при Українській Академії Наук у Києві”, підготовленому А. М. Лободою, який було заслухано на зборах 28.07.1921 р.

Завдання цієї установи, згідно даного документа, — збирання, впорядкування, зберігання, дослідження і видання фольклорних матеріалів, зібраних не лише серед населення України, а й серед українців, що живуть за її межами.

У “Проекті...” сформульовано 18 основних напрямків роботи (подаємо із збереженням мовних особливостей оригіналу):

а) систематична бібліографія українського фольклору...;

б) перевірення того, що вже зроблено в царині українського фольклору;

в) підготовки фольклорно-етнографічних карт (з зазначенням, де й що записано);

г) підготовки фольклорно-етнографічних перевидань старих збірників фольклорного матеріалу (зведених докупи у певній системі або залишених у первісному складі з огляду на особливе значення останнього);

г) розроблення планів та програм для систематичного збирання нових фольклорних матеріалів;

д) переведення цього збирання відповідними засобами;

е) оброблення й підготовки до друку матеріалів, що таким чином збиратимуться;

ж) студіювання різних спеціальних тем українського фольклору;

з) перевірення, доповнення тих, що вже є оглядів історії українського фольклору, підготовки нових таких оглядів;

и) переклади відповідних закордонних праць з фольклору як українського, так і загального;

і) закордонна бібліографія останнього та відомості про сучасні його напрямки і здобутки;

к) ...інформації до відповідних закордонних інституцій, часописів про розвиток і здобутки фольклористики на Україні;

л) урядження для зберігання й студіювання фольклорних матеріалів (бібліотек, музеїв — центральних (при Ак. Наук) і місцевих), причому по архівах мусять зберігатися не тільки записи на папері, але й фонограми;

м) зносини з відповідними інституціями України та інших країн у справі координації й обміну здобутками діяльності;

н) з'єднання й інструктування місцевих науково і культурно-просвітних товариств України;

о) урядження відповідних засідань, лекцій, вистав, з'їздів, участь у таких з'їздах, що їх скликатьимуть інші ініціативні осередки;

п) підготовки відповідних фахівців по фольклору, допомога таким фахівцям;

р) видання матеріалів, що будуть наслідком вище зазначеної праці, видання спеціального фольклорно-етнографічного часопису¹⁸.

На жаль, не всі задуми і не в повному обсязі Етнографічній комісії вдалося втілити в життя.

Розглянемо детальніше деякі з напрямків роботи цієї установи.

Як бачимо, найперший пункт у "Проекті..." — створення систематичної бібліографії українського фольклору. Це завдання було першочерговим не лише в українській фольклористиці. В ХХ ст. у фольклористиці все більше ставиться акцент на узагальнюючих дослідженнях, які вимагають використання якомога більшої кількості матеріалу. А на той час обсяг зібраного матеріалу і його досліджень був уже величезним. Тому виникає потреба в бібліографічних працях, які б допомогли дослідникові зорієнтуватися і отримати якнайповнішу інформацію про все, що відомо з того чи іншого питання.

Так у 1913 р. в Петербурзі виходить "Библиографический указатель русской этнографической литературы о внешнем быте народов России" Д. К. Зеленіна. Ця робота

вражає своїм об'ємом, але, на жаль, присвячена суто етнографічним явищам.

У 1924 р. в Ленінграді з'являється ще одна цікава бібліографічна робота Н. Л. Бродського, Н. А. Гусєва, Н. П. Сидорова "Русская устная словесность. Темы. — Библиография. — Программы для собирания устной поэзии". Ця праця невелика за обсягом і звернена, як відзначають автори в передмові, до дослідника-початківця. Матеріал розподілений за темами. В кожному розділі подаються основні роботи з певної теми, видані російськими, українськими та зарубіжними дослідниками.

У 1927 р. з'являється бібліографічна праця і в білоруській фольклористиці — "Беларуская этнографія у дослідах і матеріалах"¹⁹, підготовлена Бібліографічною комісією Інституту білоруської культури. Принцип розміщення матеріалу в цій роботі тематичний. В ній подається інформація про атласи і карти, методичні праці, праці з історії білоруської етнографії, роботи про білоруських етнографів, а також етнографічні та фольклористичні дослідження та матеріали. Ця робота має 1925 позицій. В кінці подано іменний та географічний покажчик.

В Україні перші бібліографічні праці належать М. Сумцову — "Колдуны, ведьмы и упыри (Библиографический указатель)". Харків, 1891 р. та "Заговоры (Библиографический указатель)". Харків, 1892.

У 1901 р. з'явилась перша бібліографічна праця синтетичного характеру "Литература украинского фольклора 1777—1900. Опыт библиографического указателя" Б. Д. Грінченка. В основу цієї роботи покладено хронологічний принцип розміщення матеріалу. У виданні нараховується 1763 позиції, причому автор залучив до нього і літературні обробки фольклорних сюжетів. Видання мало іменний покажчик авторів, алфавітний — періодичних видань і книг, автор яких не вказаний.

Для свого часу ця робота була значним досягненням, але вона не могла задовольнити потреб дослідників другої чверті ХХ ст. По-перше, вона обмежувалася 1900 роком, а, по-друге, як це відзначив і сам автор у передмові, не давала повного обсягу літератури.

Тому створення бібліографічної праці, яка б відповідала потребам дослідників, і стало першочерговим завданням Етнографічної комісії. Було вирішено перевірити, доповнити і продовжити працю Б. Грінченка. Ця робота була запланована ще в 1921р., в цей період нею займався С. Т. Якимович. На одному з засідань Етнографічної комісії він подав свій план загальної бібліографії української

фольклористики із зразками того, як він уявляє собі структуру цієї праці²⁰. Пізніше роботу було доручено О. Андрієвському, який став штатним співробітником Комісії з 28.11.1928 р.

1930 р. побачила світ праця О. Андрієвського “Бібліографія літератури з українського фольклору”, том 1. Принцип розміщення матеріалу був, як і в праці Б. Грінченка, хронологічний. Як пояснював О. Андрієвський, це було зроблено, “бажаючи зберегти момент історичний, щоб дослідникові ясні були шляхи розвитку української етнографічної науки”²¹. Не меншу цінність для дослідників конкретної проблематики становить і серія додаткових покажчиків: тематичного, іменного, географічного та покажчика періодичних видань. Ці покажчики разом з О. Андрієвським складав П. Демидко.

У праці О. Андрієвського близько 6000 позицій. Іноді автор вводить у свою роботу, як і Б. Грінченко, літературні обробки фольклорних та етнографічних матеріалів. Він пояснював це тим, що подібні матеріали — факти впливу етнографії на літературу, і вони можуть бути цікаві для історії фольклористики та етнографії. Такий матеріал позначено спеціальним знаком, щоб не дезорієнтувати дослідників.

Таким чином, бібліографічна праця О. Андрієвського пропонує величезний обсяг літератури і водночас зручна для користування. Вона охопила понад сторіччя (1800—1916 рр.) і мала бути продовжена — 2 том мав би починатися з 1917 р. Але ця робота так і не була виконана.

В кінці XIX — на поч. XX ст. одним з основних напрямків фольклористики стає казкознавство, а відтак і класифікація величезної кількості казкового матеріалу, накопиченого на той час. Над цією проблемою працював ряд вчених, але найвдалішу систему вдалося розробити фінському вченому А. Аарне. Ця система покладена в основу його “Указателя сказочных типов” (1910), матеріалом якого стали казки європейських народів. Ця система мала серед українських дослідників і прихильників, і опонентів. Саме її застосував для систематизації російського казкового матеріалу М. П. Андрєєв. У 1928 р. “Указатель сказочных сюжетов по системе Аарне”, укладений М. Андрєєвим, був готовий до друку. Ця робота мала бути опублікована Російським Географічним Товариством, але, напевно, не в першу чергу, через що автор запропонував надрукувати цю роботу Етнографічній комісії ВУАН. Звичайно, пропозиція була прийнята, але з умовою, що М. П. Андрєєв використає в

своїй праці, окрім незначної частини залучених ним збірок українського матеріалу, ще збірники О. Кольберга, В. Гнатюка, В. Лесевича, Й. Мошинської²².

Врешті Російське Географічне Товариство, зважаючи на важливість даної праці, вирішило видати її позачергово, і М. П. Андрєєв вже не доповнював її вищезгаданими добірками. Тож в “Указателе...” український матеріал виявився представлений лише збірками М. Драгоманова, І. Манжури, Б. Грінченка, Ю. Яворського, І. Рудченка, П. Чубинського²³.

Проте ідея створення М. Андрєєвим покажчика мотивів українських казок продовжувала обговорюватися в Етнографічній комісії, хоча щодо цього і не було єдиної думки. Так, проти виступали члени Комісії С. Т. Якимович і О. П. Пчілка, які вважали доцільнішим виконання подібної праці українськими дослідниками²⁴. Та “більшість членів підкреслили, що оскільки праця Андрєєва щодо українського матеріалу майже вичерпана, то доручати цю роботу іншій особі взагалі незручно”²⁵. У подібному формулюванні переважили етичні міркування (бо навряд чи можна вважати працю М. Андрєєва над українським матеріалом “майже вичерпаною”). Але все ж, доручивши роботу М. Андрєєву, Комісія не викреслила це завдання із власних планів. Воно було визначене як одне з головних завдань Кабінету для вивчення казкової творчості, який мав почати діяльність з 1.01.1929 р. На жаль, як Кабінет, так і створення покажчика українських казкових мотивів залишилися лише в планах.

А от М. Андрєєв цю роботу виконав — він завершив працю над покажчиком сюжетів української казки (без відділу “Анекдоти”) на початку 40-х років. Щоправда, Етнографічна комісія на той час вже не існувала, а покажчик так і залишився в рукописі, який зберігається в архіві Тбіліського державного літературного музею ім. Георгія Леонідзе²⁶.

Важливим починанням Етнографічної комісії було видання фольклорних матеріалів, зібраних у XIX ст. У 1928 р. побачила світ упорядкована членом Комісії М. Левченком збірка “Казки та оповідання з Поділля: В записках 1850—1860 рр.”, в яку увійшли казки та розповіді, зібрані А. І. Димінським (642 тексти) та С. В. Руданським (34 тексти космогонічного характеру). Важко переоцінити значення цієї збірки, адже записи А. І. Димінського існували лише в рукописах, а записи С. В. Руданського були надруковані у 2 томі львівського видання “Творів С. Руданського” (1896), але без збереження

мовних особливостей рукопису. Робота М. Левченка над збіркою була у певному сенсі етапною в осмисленні українською фольклористикою текстологічної проблеми. М. Левченко особливо пильно стежив за збереженням і точною передачею особливостей подільської говірки, які були відтворені у рукописах, на чому він наголошував у передмові ²⁷.

Матеріал у збірнику був поділений М. Левченком на 13 розділів, більшість з яких охоплювала твори неказкової прози.

Крім текстів, у збірнику подано докладну біографію А. І. Димінського і спогади про нього рідних та коротеньку замітку про С. Руданського-етнографа, а також детальний опис 2-томної рукописної збірки пісень, записаних С. Руданським в 1850-х роках, яка зберігалася в Полтавському музеї. М. Левченко планував згодом видати цю збірку разом з великою збіркою подільських пісень, зібраних А. І. Димінським, яку передав М. Левченку небіж Димінського Й. А. Бржосньовський ²⁸. Але здійснити цей проект не вдалося. 23.10.1929 р. М. Левченка було виключено з членів Етнографічної комісії. Він став жертвою репресій, що почалися із справи т. зв. Спілки Визволення України.

Планувалося Етнографічною комісією і перевидання збірників фольклорних матеріалів, виданих у ХІХ ст., які на той час стали раритетами. Продовжити видання фольклорних матеріалів та перевидання старих збірників вдалося лише в 1970—80-х роках в ІМФЕ.

Серед планів Етнографічної комісії, що накреслювалися при її заснуванні, найповніше було втілено в життя завдання щодо збирання і впорядкування фольклорно-етнографічних матеріалів. Ця робота сягала величезних масштабів. Кінцевою її метою було не лише накопичення матеріалів, але й їх дослідження. Спершу основою збирацької роботи були експедиції, так звані екскурсії, які здійснювалися членами Етнографічної комісії переважно своїм коштом, без спеціальних асигнувань.

Окремо слід відзначити увагу, яку приділяла ця наукова установа дослідженню культури етнічних українців за межами України. Так П. М. Попов здійснив три експедиції на Куршину, про що згадується в паперах організаційного характеру. Ці експедиції відбулися в 1921, 1925 та в 1928 роках ²⁹.

Для повнішого дослідження культури українського населення, що проживає за межами України, Комісія підтримувала зв'язки з вченими, які займалися дослідженнями такого плану. У фонді етнографічної комісії зберігаються роботи А. С. Бежковича "Об-

щий очерк быта украинцев-переселенцев Семипалатинского округа КАССР" (1929 р.) ³⁰, Л. І. Лаврова "Вплив Кавказу на українське населення Кубані" (1927 р.) ³¹, "Тубільні впливи на українців Північного Кавказу" ³².

На публічному засіданні від 19.02.1929 р. виступив А. Т. Лещенко (доцент Кубанського Університету, директор Краснодарського наукового музею) з доповіддю "Весільна обрядовість україно-руського села в світлі культів релігії плідності Північно-Західного Кавказу" ³³.

Протягом 1925—1926 рр. Комісія почала організовувати кореспондентську мережу. З цією метою було проведено низку організаційних заходів: виступи перед учителями та студентами, публікації у пресі та виїзди на місця. В результаті була утворена мережа, що охоплювала всю Україну — у фонді Етнографічної комісії зберігаються матеріали, надіслані з Вінницької, Волинської, Ворошиловградської (нині Луганської), Дніпропетровської, Житомирської, Запорізької, Кам'янець-Подільської, Київської, Кіровоградської, Миколаївської, Полтавської, Одеської, Сталінської (нині Донецької), Сумської, Харківської, Херсонської та Чернігівської областей. 1925 р. кореспондентів було 200, 1926 р. — 408, 1927 р. — 612, на 1.01.1929 р. — понад 1200, число нерегулярних дописувачів на 1.01.1929 р. сягало 11 000 ³⁴. Збільшення кількості регулярних дописувачів було неможливе через більш ніж скромну кількість штату Етнографічної комісії, який мав підтримувати контакти з дописувачами та упорядковувати надходження.

Було визначено основні теми для збирання матеріалів кореспондентами: "соціологічний фольклор, виробничий, родинний, народний календар, пісні, казки, легенди, приказки, прислів'я, історичні перекази, космогонія, тваринний епос, народні знання" ³⁵. Тобто Комісія намагалася охопити збирацькою роботою практично всі явища народної поетичної творчості, традиційні уявлення і знання.

Для підтримки роботи кореспондентів на певному рівні (що забезпечило б наукову достовірність матеріалів і можливість їх подальшого наукового використання) спрямовувалася чимала праця з боку Етнографічної комісії: готувалися докладні програми по кожному з питань, видавався Бюлетень, в якому вмішувалися не лише програми й рекомендації, а й статті методичного характеру, а також звіти Етнографічної комісії та вже зібрані матеріали. Таким чином, Комісія не просто збирала матеріал для подальшого його наукового осмислення, а й водночас залу-

чала людей до краєзнавчої праці, виховувала інтерес до неї.

Програми, складені членами Комісії, — це докладні запитальники, які відбили методологічні засади їх авторів та Етнографічної комісії як наукової інституції в цілому. Ці програми спрямовувалися на комплексне, всебічне обстеження явищ традиційної народної культури, виявлення органічної єдності її матеріальних та духовних елементів.

На основі зібраних Етнографічною комісією матеріалів та з врахуванням досліджень і записів своїх попередників упорядковувалися тематичні збірники, де поєднувалися тексти й дослідження. Серед здійснених планів — збірка Є. Марковського “Український вертеп. Розвідки і тексти”. Вип. 1. 1929. (Заплановані ще два томи, присвячені народній драмі, так і не були видані). Частково побачили світ “Матеріали до вивчення виробничих об’єднань”. Вийшли два випуски — “Дніпровські лоцмани. За ред. А. Лободи та В. Петрова” (1929) та “Чумаки. За ред. А. Лободи та В. Білого” (1931). Серію планували продовжити збірками “Вільні матроси”, “Гончарі”, “Цехові пережитки на Україні”³⁶.

З 1927 р. готувався до друку Корпус українського народного календаря (всього планувалося 5 випусків), і до 1931 р. був підготований I випуск (січень—березень)³⁷, який так і не був виданий.

Серед невітлених планів Етнографічної комісії — “Корпус казок” (вип. 1—5), “Корпус пісень” (вип. 1—5), “Корпус частушок”, “Корпус ігр та забав”, “Корпус народної медицини” та “Міфологічний лексикон”³⁸.

Дослідження і видання Етнографічної комісії ґрунтувалися не лише на зібраних нею матеріалах. Пильна увага зверталася на роботу, проведену попередниками. Для свого зібрання Комісія придбала рукописи і архіви О. та Ф. Бодянських, С. Носа, М. Білозерського, П. Лукашевича, Б. Кістяківського, Б. Грінченка, Я. Новицького, А. Тесленка, ак. А. Лободи³⁹, П. Литвинової⁴⁰.

Найбільшого розмаху робота Комісії набрала в 1925—1928 рр. Та вже наприкінці 1920-х — поч. 30-х років почався “рішучий злам у бік наближення етнографічних студій до практики соціалістичного будівництва”⁴¹. Єдиним методом у вивченні суспільних та культурних явищ ставав марксистський, заперечувались усі європейські наукові методології і школи, і відтоді тавро “буржуазний” або “буржуазно-націоналістичний” стало найуживанішим щодо наукових концепцій багатьох українських науковців, у тому числі фольклористів і етнографів.

Перед Етнографічною комісією було поставлено завдання “перемогти ті методи, що досі панували в етнографії, і перш за все методу порівняльну і формальну”⁴².

Ми не зупинятимемось на тому, до яких сумних наслідків для розвитку науки це призвело. Та ці тенденції позначилися навіть на збирацькій роботі: у цей період від Етнографічної комісії вимагають реорганізації кореспондентської мережі з урахуванням партійної приналежності та соціального статусу дописувачів. І на 1.01.1931 р. мережа має такий склад: 35,6 % членів КПБ(У) та ЛКСМ, КНС — 14,2 %, середняків — 19 %, службовців — 17 %, школярів — 14 %, кустарів — 0,2 %⁴³.

Пізніше Етнографічній комісії було взагалі заборонено листуватися з дописувачами.

Але, незважаючи на всі зміни в напрямках роботи і досліджень, намагання якимось пристосуватись до обставин, Комісії вдалося проіснувати лише до 1933 р.

На жаль, після ліквідації Етнографічної комісії було втрачено частину її архіву, та те, що збереглося, налічує тисячі аркушів фольклорно-етнографічних записів, документів, наукових досліджень. Матеріали, зібрані Етнографічною комісією, а також архіви, придбані нею, стали основою наукового галузевого архіву ІМФЕ. Вони дають можливість не лише глибоко аналізувати різні сфери діяльності самої Етнографічної комісії, а й широко використовуються дослідниками народної традиційної культури та дають цінний матеріал для видань, зокрема для багатотомної серії “Українська народна творчість”, започаткованої ще М. Т. Рильським, який свого часу співпрацював з Етнографічною комісією⁴⁴.

¹ Відділ рукописних фондів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнографії ім. М. Рильського (далі — ІМФЕ), Фонд. I-дод., од. зб. 57, арк. 8. Листи Нікіфорова О. до Петрова В. П. (1928—1930 рр.).

² Народна творчість та етнографія. — 1996, № 4. — С. 47—48.

³ Про діяльність цієї установи писали: Попов П. М. Вивчення фольклору в Академії наук УРСР за 25 років її існування (1919—1944) // Мистецтво. Фольклор. Етнографія. — 1947, № 1-2. — С. 61—81;

Гуслистий К. Українська радянська фольклористика (підсумки і перспективи розвитку) // Нар. творчість та етнографія. — 1967, № 1. — С. 7—10;

Березовський І. П. Українська радянська фольклористика. Етапи розвитку і проблематика. — К., 1968;

Музиченко С. М. Біля витоків української радянської етнографії (Діяльність Етно-

- графічної комісії ВУАН) // Нар. творчість та етнографія. — 1986, № 4. — С. 21—27; Скрипник Г. Етнокультурне та державне відродження України і розгортання наукової діяльності установ УАН (20-ті роки 20 ст.) // Нар. творчість та етнографія. — 1998, № 5-6.
- ⁴ ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 2, арк. 3. А. Лобода. Звідомлення про діяльність Фольклорної Комісії та Етнографічної секції бувшого Українського наукового товариства у Києві.
- ⁵ Полонська-Василенко Н. Д. Українська Академія Наук. Нарис історії. — К., 1993.
- ⁶ ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 6, арк. 1. Етнографічно-фольклорна Комісія на 1 січня 1929 р. (Записка Секретаря Комісії В. Білого).
- ⁷ Там само, арк. 1.
- ⁸ ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 4, арк. 7. П'ятирічний перспективний план Етнографічної Комісії. 1928—1933 рр.
- ⁹ Див. Протокол № 1. Засідання Етнографічного Гуртка вивчення українського танцю // Бюлетень Етнографічної Комісії ВУАН. — 1930, № 12. — С. 15.
- ¹⁰ ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 4, арк. 21-зворот. (Назву одиниці див. вище).
- ¹¹ Звідомлення Е. К. за 1928 р. // Бюлетень Е. К. ВУАН. — 1928, № 10. — С. 11—12.
- ¹² ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 4, арк. 8.
- ¹³ ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 1, арк. 1 зв.-2. Проект організації Фольклорної Комісії при Українській Академії Наук у Києві.
- ¹⁴ ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 6, арк. 1. Звідомлення Е. К. ВУАН за 1928 р. // Бюлетень Е. К. ВУАН. — 1928, № 10. — С. 10.
- ¹⁵ ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 2, арк. 3.
- ¹⁶ Звідомлення Е. К. ВУАН за 1928 р. // Бюлетень Е. К. ВУАН. — 1928, № 10. — С. 10.
- ¹⁷ Там само. — С. 10.
- ¹⁸ ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 1, арк. 1-1 зв.
- ¹⁹ Беларуская етнографія у доследах і матар'ялах. Інстытут Беларускае Культуры. Бібліографічная Камісія. Матар'ялы до беларускае бібліографіі. Том 4. Книга 3. — Менск, 1927.
- ²⁰ ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 2, арк. 4.
- ²¹ Андрієвський О. Бібліографія літератури з українського фольклору. Т. 1. — К., 1930. — С. VII.
- ²² Засідання від 14.11.1928 (ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 43, арк. 29. Протоколи засідань Е. К. 1926—1931 рр.).
- ²³ Драгоманов М. Малорусские народные предания и рассказы. — К., 1876.
Манжура И. И. Сказки, пословицы и т. п., записанные в Екатеринославской и Харьковской губернии. — Харьков, 1890.
- Гринченко Б. Д. Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях. — Чернигов, 1895.
- Яворский Ю. А. Памятники галицко-русской народной словесности. Вып. 1. — К., 1915.
- Народные южно-русские сказки. Издал И. Рудченко. Вып. 1. — К., 1869.
- Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край... Материалы и исследования, собранные д. чл. П. П. Чубинским. Том 2. Малорусские сказки. — СПб, 1878.
- ²⁴ Протокол засідання від 28.11.1928 (ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 43, арк. 30).
- ²⁵ Там само, арк. 30—30 зв.
- ²⁶ О систематизации сюжетов сказок восточных славян и сравнительном их изучении // Сравнительный указатель сюжетов. Восточно-славянская сказка. — Л., 1979. — С. 8 (виноска 15).
- ²⁷ Казки та оповідання з Поділля: В записках 1850—1860 рр. / Упорядник М. Левченко. — К., 1928. — Вип. 1-2. — С. VIII.
- ²⁸ Там само, с. VIII.
- ²⁹ ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 3, арк. 4 зв.
ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 2. Звідомлення за діяльність Етнографічно-Фольклорної Комісії УАН р. 1925.
Звідомлення Е. К. ВУАН за рік 1928 // Бюлетень Е. К. ВУАН. — 1928, № 10.
- ³⁰ ІМФЕ, Ф. І-І-ІV, од. зб. 292.
- ³¹ ІМФЕ, Ф. І-І-ІV, од. зб. 271.
- ³² ІМФЕ, Ф. І-І-ІV, од. зб. 272.
- ³³ ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 43, арк. 33.
- ³⁴ ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 6, арк. 2.
- ³⁵ ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 12. Підсумки роботи Етнографічної Комісії за 10 років (1921—1931).
- ³⁶ ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 4, арк. 7—8, 14—16.
- ³⁷ ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 12, арк. 4.
- ³⁸ ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 4, арк. 7—8, 14—16.
- ³⁹ ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 17, арк. 16. Звіт про роботу Е. К. ВУАН за 1932 р.
- ⁴⁰ Звідомлення Е. К. ВУАН за рік 1928 // Бюлетень Е. К. ВУАН. — 1928, № 10. — С. 12.
- ⁴¹ Березовський І. П. Українська радянська фольклористика. Етапи розвитку і проблематика. — К., 1968. — С. 80.
- ⁴² ІМФЕ, Ф. І-дод., од. зб. 10, арк. 10. Підсумки роботи Е. К. та чергові завдання на 1931 р.
- ⁴³ Там само, арк. 5.
- ⁴⁴ Коротеньке звідомлення про діяльність Е. К. УАН // Етнографічний вісник. — К., 1925, кн. 1. — С. 91.

БАНДУРИСТ-НЕВМИРАКА

(На милий спомин)

Мов той вітер тихесенький
По полю гуляє,
Так наш славний Бандурист
На бандурі грає.
Грає, грає, виграває;
То співає, то навчає.

Засміється, та й заплаче,
Як згада за Край Козачий.
Зачарував серця наші,
Взяв з собою в Рідний Край,
Де шебече соловейко,
Де є шастя, де є рай.

Ганя Токарик